

Nyugodt békőnapjait élő települések

Faluhelyek nyomai a leendő lakóterületen

Előző számunkban beszámoltunk arról, hogy a nyugati lakóövezet-fejlesztés első ütemének területén települések nyomaira bukkantak a régészek. E helytörténeti szenzáció részletei után többen érdeklődtek, s magam is szerettem volna többet megtudni. Ezért megkerestem Kalácska Róbertet, mondjon el néhány érdekességet.

– A '70-es évek elején régészek terepbejárásokat végeztek és elkészítették több terület régészeti topográfiáját, így Biatorbágyét is. Ezek alapján beazonosíthatók a kü-

tó, de jóval kisebb mennyiségben. Feltételezzük, hogy ekkorra már a település lakóinak egy része a Dózsa György út (a torbágyi katolikus templom) környékére

A 2. felület feltárása

lőnböző lelőhelyek. A Füzes-patak melletti egykori szántó akkor a Torbágy 9. számú lelőhely nevet kapta a Káposztás-dűlőben. Ezen a területen a Pest Megyei Múzeumok igazgatóságának és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnak a megbízásából folytattunk ásatást Repiszky Tamás kollegámmal, az ásatás vezetőjével. Naponta 25 ember, a közel 50 fokos melegben végezte a munkáját. A régészeti feltárással rövid, egyhónapos határidőnk volt – mondta el helyi régészünk.

– *Mekkora területre terjedt ki az ásatás és mikori időből származó a leletanyag?*

– Jelenleg a lakóövezet-fejlesztés kapcsán – nagyrészt a leendő sorházaknál – egy közel 1,5 hektáros terület kutatása történhetett meg. A napvilágra került 140 régészeti objektum közül kb. 70% többnyire a 12–13. századra datálható az előkerült leletanyagok alapján. A középkori emléksanyag másik része egészen a 15–16. századig megfogha-

vándorolt egy újabb településre. A többi régészeti objektum és leletanyag jóval korábbra, az időszámításunk előtti első század végétől kb. a második század első feléig tartó időszakra datálhatók. A részletes vizsgálatra és a pontos datálásra a későbbiekben kerül sor a leletanyag tisztítását és restaurálását követően. Az azonban már most is elmondható, hogy leleteink nagy többsége (egy kivétellel) egy nyugodt hét-

kőnapjait élő kelta és középkori településből származik.

– *Mi magyarázza azt, hogy két teljesen különböző korú település ilyen szorosan egymás mellett kerül elő?*

– Alapvetően a természeti környezet. Jelen esetben a Füzes-patak közelsége, valamint pl. a jó minőségű agyaglelőhelyek (lásd pl. volt pátyi téglagyár környéke) indokolták ezeknek a településeknek a kialakulását. Tulajdonképpen a Zsámbéki-medence területén majdnem minden – ezen a területen előfordulható – kultúra hagyott ránk valamit, éppen ezért nagyon kevés az olyan feltárás a térségben, ami szintistán egy korból származó emléksanyagot eredményezne. Így volt ez a közeli pátyi Malom-dűlő területén is, ahol a késő bronzkortól a középkorig bezáróan kerültek elő leletek. A néhány éve itt történt feltárások során pl. egy nagyobb kiterjedésű római villagazdaság, illetve hét különböző régészeti korból származó temető is előkerült, melyek közül a legfiatalabb középkori volt (12–13. század). Érdekeség, hogy hozzá tartozó települést nem tudtunk lokalizálni, viszont a nyugati lakóövezet területén temető ez idáig még nem került elő. Ez persze nem jelenti azt, hogy a két terület egykor szoros kapcsolatban állt egymással, közelségük azonban figyelemre méltó. A jelenlegi feltárással nem érintette a települések teljes területét, így a környéken a későbbiek során joggal számíthatunk újabb leletanyag előkerülésére mind a szántóterület, mind a Füzes-patak felé.

– *Hány házat sikerült feltárni?*

– A közel negyven földbe mélyített lakóház közül – melynek tetőzetét cölöpszerkezet tartotta – többsége a középkorra tehető. A kisebb méretű középkori lakóházakban kemencék, vagy csak kőből összerakott tűzhelyek voltak megfigyelhetőek. A kemencék-nél kétféle típus volt elkülöníthető, a szabályos kerek, illetve legyező formájú. Érdekeség, hogy ezeket a kemencéket folyamatosan karbantartották és újabb sütőfelületekkel látták el, melyek alatt a hővesztés elkerülése miatt apróra tört kerámiákat tapasztottak be. Ezek alapján pontosan datálható lesz az épületek kora. A középkori települések és ezen belül a lakóházak kutatása hazánkban igen problematikus, mivel azokat gyakran felhagyták (életmód, külső hatás mi-

Egy 12–13. századi edény töredéke

Körösőtöredékek a 60. objektumból

att), illetve a későbbi települések főleg ezekre épültek, ezért kutatásuk igen nehézkes. A kutatás számára ezért is fontos feltárásunk eredménye. A lakóházak mellett szemétdödrök, vermek, agyagkitermelő gödrök, műhelyek is szép számmal mutatkoztak. Kutat, kút helyét nem figyeltünk meg, nyilván a Fűzes-patak közelsége miatt nem volt kútja a településeknek. Nem esett még szó a jóval nagyobb méretű kelta házakról melyek formája jóval szabálytalanabb a középkori házakéhoz képest. Számuk jóval kevesebb, de ezt az is indokolja, hogy egy-egy ilyen lakóházban többen laktak, mint a középkorban.

– Volt-e a házak között különösebben érdekes?

– A 35. objektum egy leégett ház volt. Sokat vártunk ettől a leletegyüttestől. Az elszenesedett faszervezetből jól rekonstruálható lesz az egykori ház. Jó minőségű padlóréteget, benn maradt használati tárgyakat, őrlőköveket találtunk. Az egyik őrlőkő közvetlenül a ház kemencéje előtt került elő, ami már másodlagos felhasználásra enged következtetni. A kísérleti régészeti eredményeiből ismert, hogy ezekkel a kézi malmokkal egészen jó minőségű lisztet lehetett előállítani.

– Milyen egyéb használati tárgyak kerültek még elő?

– A kelta anyagból pl. csontfésűk. Érdekes, hogy az egyik nagyon szép darabnak a 12. objektum nagy kelta házában a hálólhely mellett egy kis mélyedésben volt a „helye”. Középkori használati tárgyat többet is találtunk. Az edények mellett többek között ásó, csipeszek, vaskések és egy nagyon jó állapotú olló került elő. Érem egy darab látott újra napvilágot, ez egy bikakoponyán elhelyezett 4. századi érem volt. Fegyverek nem kerültek elő, ami civil települések esetében nem furcsa dolog.

Több objektumban találtunk vas- és üvegszalakokat is, ez a helyi gyártásra enged következtetni. Ezek a leletek már a műhelyobjektumokhoz tartoznak. Vassalakat találtunk nagyobb mennyiségben, több objektumban, ami a kohászatra jellemző

Műhelygödör

melléktermék, de némelyik esetleg kovácsműhely is lehetett. Érdekes, hogy az ilyen tevékenységek általában a falvak szélő részein, vagy azokon kívül fordulnak elő tűzvédelmi okokból, itt azonban elszórtan a település belsejében.

14–15. századi kerámiák is előkerültek, nem egy esetben mázmintákkal együtt is. Ez arra utal, hogy nemcsak a kereskedőktől vásárolták az ilyen típusú cserépedényeket, hanem helyben is készítették azokat.

– Mit mutat a csontanyag?

– Külön kell választanunk az emberi és az állati csontokat. Sajnos egy brutális mérszárlás áldozataira is rábukkantunk az egyik veremben, közvetlenül a leégett házunk előtt. Két felnőtt és négy gyermek maradványait tártuk fel. Első pillanatban a tatárjárás eseményeire gondoltunk, de ez nem bizonyítható, elvetettük. Az egyetlen ép felnőtt férfi teste meg volt gyötörve, az egyik koponya néhány csigolyával lefejezésre enged következtetni. Brutális gyilkosságra utaló jelek voltak rajtuk megfigyelhetők. További eredményt az antropológiai (embertani) vizsgálatról várunk.

Az állatsont anyag a kerámiamaradványok mellett a második leggyakrabban előforduló anyag típus, melyek nagyrészt a szemétdödrökből származnak. A szarvasmarha-félék aránya jóval magasabb. Általában ezek között nemcsak háziasított fajták voltak megfigyelhetők, hanem a 19. század végéig helyben is őshonos östulok, de előkerültek madárfélék és erdei vadak maradványai is.

– Hol láthatják a biatorbágyiak a leleteket?

– A leletanyag tisztítása, restaurálása, illetve dokumentálása után – úgy gondolom, hogy – méltó lenne az ásatás helyben való bemutatása. Lehetne ez először akár az iskolában, hiszen nagyon fontosnak tartom, hogy legfőképpen a gyerekek nap mint nap közvetlen kapcsolatban legyenek településünk múltjával. Később részét képezhetné a helyben feltárt más régészeti, illetve néprajzi és történeti emlékekkel együtt a „Biatorbágyi Helytörténeti Múzeum” gyűjteményének, amire a jelenleg üresen álló Szily-Fáy-kastély (volt szakiskola) jobb szárnya nagyon alkalmas lenne...

KRÓNIKÁS

Szarvascsontváz egy veremben

„Tömegsír”

